

Potěšení je na vnitřní straně stehén

Mladá polská prozaička Marta Dzido ve své novele *Slast* píše o tom, jak to vypadá, když se po letech vrátí uragán jménem **Láska**, včetně veškeré erotické náruživosti a živočišnosti. Příběh dávných milenců je velmi intenzivní, protože ty dva opravdu nezajímá nic jiného než láska. Milovat a milovat se.

ONDŘEJ
HORÁK

literární kritik

Jakmile i jen průměrně vzdělaný člověk hodlá napsat, že láska je téma krásné, ba nejkrásnější, hned se mu v hlavě rozezná několik básní najednou. Třeba *Píseň o lásce* od Jaroslava Seiferta: „Zaslechl jsem lásku odcházet, / když se prvně rtů mých dotkl ret. // Kdo mé naději však zabráni / – ani strach, že přijde zklamání, // abych nekles pod tvá kolena. / Nejkrásnější bývá šilená.“

Nebo *Nejkrásnější bývají na útěku* od Pavla Šruta: „Nejkrásnější bývají na útěku od muže / lehounce přiočil // Nejkrásnější bývají na útěku od muže / v modravém kouři chvíle // Nejkrásnější bývají na útěku od muže / když říkají si: Kdo ví? // Nejkrásnější bývají na útěku od muže / k jinému Novákoví.“

Aby z tohoto srovnání Jaroslav Seifert jako tradičně nevyšel s nálepkou pěvec-optimista, dodejme, že uměl být stejně skeptický jako Pavel Šrut. Jen vzpomeňme na *Píseň o dívkách*, jejíž první sloka končí slovy „po nábřeží chodí tisíc krásných dívek / a každá je jiná“, zatímco druhá „po nábřeží chodí tisíc krásných dívek / a všechny jsou stejné“. Ne nadarmo si tuto báseň vzal Josef Škvorecký jako motto *Prima sezóny*, tedy příběhů mladických milostných neúspěchů.

Láska, kterou ve své novele *Slast* předvádí polská autorka Marta Dzido, je rovněž ta nejkrásnější – šilená a pořád tak nějak na útěku: „Jednoho odpoledne jsem hnaný nesrozumitelným pocitem, že to musím okamžitě udělat, protože jinak něco prosvihnu, vytočil tvoje číslo. Několikrát to zazvonilo, pak jsi zvedla sluchátko. Ihned jsem vyhrkl: „Máš teď s někým něco?“ Ty po chvíli mlčíš: „Jen s jedním člověkem. S tebou.“ A položila jsi to.“

Jak tajemné, jak logické, jak záviděníhodné, jak zoufalé...

Na literární čekání

Polská prozaička napsala tuto novelu z větší části v Praze během visegrádského stipendia, které je velmi populární i mezi českými autory a odbývá se nejen v Praze, ale i v Budapešti, Bratislavě a Krakově. Martě Dzido (1981) lze závidět, že se jí zrovna dny, kdy chtěla psát, překryly s časem tohoto stipendijního pobytu. I když by sama možná řekla, že to bylo jinak, že to byla právě doba, kdy konečně měla čas psát.

Nesejde na tom. *Slast* má přesně ten rozměr, jenž se dá během takového stipendia stihnout, a odvézt si následně domů již „hotové“ dílo musí být velmi příjemný pocit. To třeba Jan Němec v letošním románu *Možnosti milostného románu* píše i o tom, jak je jeho románové alter ego v Bratislavě na téma pobytu, avšak nic kloudného vytvořit nedokáže – což nelze vnímat jako nějakou zradu či plýtvání, spíš lze literáta politovat, jelikož ani on se jistě necítí šťastný z toho, že takovou šanci jen tak proflinká. Ale co se dá dělat, lepší nepsat než se do nesmyslného psaní nutit.

V případě Marty Dzido muselo jít hned o dvojitou *Slast*. Tato novela zdaleka není autorčinou prvotinou, vedle knih navíc natočila i několik dokumentů. Ostatně Marta Dzido je o dva roky starší než Dorota Masłowska, tato před lety rychle vyšla a již zase pomalu zapadající hvězdička polské literatury, jejíž tři romány a jedna divadelní hra jsou dostupné i v českých překladech.

To *Slast* u nás vyšla asi jen díky té shodě okolností, že za ni Marta Dzido dostala Cenu Evropské unie za literaturu, což je ocenění, které každé tři roky musí padnout na všechny země EU, respektive na

Polská spisovatelka Marta Dzido napsala novelu *Slast* při pobytu v Praze v rámci visegrádského stipendia

FOTO PROFIMEDIA

Přesně takto to vypadá, když se milenci s poklidnou hříšností povalují v posteli a pouze si předávají slovo, aby se jejich vzpomínky a pohledy doplnily

”

literáta z každého státu. Takže laureáty mají všichni a všichni jich mají stejně, je to tak krásně spravedlivé... Ocenění doprovází finanční podpora – především pro překlady v dalších státech EU.

Kdyby a kdyby a kdyby

Potěšit může aspoň to, že v případě *Slasti*, kterou vydalo nakladatelství Dokořán v překladu Anny Plasové, se nejedná o prózu, jež by naivně opěvovala evropskou pospolitost či byla jakkoli snaživě společensky konstruktivní. Je to dílo zcela intimní, které se o okolí naprosto nezajímá. Funguje prostě úplně přesně tak, jako když se zamilujete – co je okolo, vás nejednou vůbec nezajímá. A pokud se objeví nějaká překážka, jste ji rozhodně ochotni – a většinou i schopni – překonat.

I proto je *Slast* pouhou novelou, izolovaným dvojhlasem milenců, kdy on si hned na začátku dokonce přeje „všechny pozabíjet a nechat jenom nás“, což samozřejmě není vyjádřením zabíjácké náruče, jen touhy mít od všeho a od všech klid na lásku – i když můžeme dodat, že vypjaté historické kulisy takovým milostným příběhům dodávají osudovější tón. Rozsah novely nedovolí ani to, aby ve *Slasti* byla jediná výraznější zmínka o rodičích, sourozencích, je to opravdu pou-

ze kmen bez větvi. Politické či jiné souvislosti nejsou podstatné, jako by autorka chtěla svůj příběh co nejvíce ochránit před vším tím haraburdím všednosti.

Text je vlastně přesným zpodobněním toho, jak to vypadá, když se milenci s poklidnou hříšností povalují v posteli a pouze si předávají slovo, aby se jejich pohledy a vzpomínky doplnily. A taky tu máme dva časy, tehdy a teď: určité pasáže se odehrávají zamlada a další v současnosti, s odstupem řady let. V současné „próze dne“ se vzpomíná na „noci dospívání“ a prozkoumávají se jiné možnosti, než na jaké následně došlo: „A kdybys mě tehdy přesvědčil?“ Kdyby... „A kdybych tě tehdy nepustila?“ Kdyby.“

Nezastesklo by se ti

Při tomto milostném duetu dochází i na to, co bude asi starším čtenářům poněkud k smíchu, neboť mladí se zde zároveň stávají pamětníky. Ovšem je třeba si uvědomit, že vývoj v posledních letech opravdu nabral velké obrátky: „Bylo to v dobách před všudypřítomným signálem,

Není snad nic ohranějšího než milostné téma, přesto právě na něj se nevztahuje pravidlo o (ne)originalnosti. Každý má právo na svou lásku a má i právo se z ní vypsat.

”

před free Wi-Fi, před LTE bez limitu, před celou tou technologií, která ti místo psaní zbytečných slov dává možnost poslat snap. Dnes by sis možná udělal selfie v turbanu, označil souřadnice 27°56' N 12°55' W a lokaci Tarfaja, Maroko. A já bych ti o patnáct minut později dala like. Věděl bys, že vím. A já bych věděla, že chceš. Nezastesklo by se ti, nepocítil bys tu nejistotu, nezaváhal bys. Zobrazil by sis moje stories, viděl bys, co jsem jedla, kde jsem byla, s kým jsem se vyfotila.“

Mimochodem, nejde o posun jenom technologický, ale i jazykový, což mimoběžně naznačují všechna slova v kurzivě – totiž že dnes bychom se s Poláky nedomluvíli/nedomlouvali česko-polsky či středoevropskou němčinou, ale anglicky. Při vědomí, že Velká Británie vystupuje z Evropské unie, to získává další komický odstín.

Ještě jeden z těchto refrénů je dobré odcitovat, neboť v něm Marta Dzido přesně podhaluje plíživé změny, které se tak snadno přehlédnou nebo zapomenou: „Byla to doba, kdy se dvorky nezamykaly, do činžáků si každý chodil, jak chtěl, potom nahoře po starém skřipajícím schodišti, potichoučku, po špičkách, výš, na půdu nebo do sušárny a někdy, dokonce často člověk narazil na otevřený východ na střechu, na zrezivělý zámek, který šlo

snadno sundat. V té době byty v činžácích patřily lidem, a ne bankám a na seznámech nájemníků byla příjemní, a ne cize znějící vzletné názvy firem. Bylo to v dobách před skokovým zvyšováním nájemného, město bylo ještě naše.“

Není opravdu snad nic ohranějšího než milostné téma, přesto právě na něj – a též na oplakávání někoho, kdo zemřel – se nevztahuje ono pravidlo o (ne)originalnosti. Tady jsou hájeni všichni. Každý má právo na svou lásku a na svou bolest ze smrti. A každý z autorů má i právo se z nich vypsat. Stejně tak Marta Dzido, jež se do milostného tématu pustila opravdu střemhlav, bez jakéhokoli jistění, bez jakéhokoli zamlčování.

Léta můžete promyšlet a s ostatními dlouze prodiskutovávat, co v literatuře ještě má a co už nemá cenu, ale pak vás to stejně drapne a vy píšete to, co potřebujete a musíte, a na nic okolo, včetně dosa- vadní literatury, prostě neberete ohled – protože nemůžete brát ohled.

Slast je vlastně příběhem dvou lidí, kteří spolu byli a znovu se museli potkat. Ovšem zároveň se mezitím museli opustit, aby mohli mít to normální, běžné – to, co by spolu neměli a nechtěli mít: „Bylo jasné, co se nesmí říct. Že jsou slova, která máme zakázaná. Žádné ‚miluju‘ a žádné ‚tě‘. Nic, co by mohlo svázat, připoutat, omezit. Že ten náš vztah, ta blízkost se nikdy nesmí změnit v rutinu, domácnost, děti, obědy, trpké výčitky, prázdninové dovolené, rekonstrukce koupelny.“

Zároveň je tu však jakási vnitřní jistota: „Věděla jsem, že se vrátíš. Že budeš refrén, který se opakuje.“ Zdá se, že právě jen díky tomu se dokáže udržet ona krása až divadelnost vztahu, naznačená ve staromódně koketní rozpravě: „Měli jsme už někdy to potěšení?“ Jiskření tvých očí mi nadiktuje odpověď: „Ano, měli jsme to potěšení. A nejednou.“

Jenže realita je ve skutečnosti jiná, přizemnější. On: „Zavázaný slibem, s prstýnkem, tančíš v rytmu splátek. Děti ti ráno voní po ovesné kaši a palačinkách s čokoládou, s modelínou ve vlasech, s mléčným zubem pod polštářem: „Tati, proč za mnou ještě nepřišla Zoubková vila?“ A ona: „Přišla jsem za tebou zklamáná dospělostí z druhého konce Polska. Měla jsem prsa zdevastovaná kojením, strie, jako by mi břicho podrpal tygr, a příznaky poporodní deprese, ačkoli už od porodu uplynuly téměř tři roky. Nevěděla jsem, jestli to chci. Nevěděla jsem nic.“

Ale pak vše zařídí jakási přirozená, animální prudkost, jež přemůže milence v autě, kde stačí pouze sklopit sedačky: „O čtvrt hodiny později jsem zklidňoval dech a ty sis otírala stehno kapesníčkem. Zeptal jsem se tvými slovy: „Co když nás teď někdo uvidí? Co pak?“ Oči se ti zatřpytily. Políbila jsi mě a řekla: „Tak nám bude závidět.“ Jak se praví o kousek dále, opět s jakousi starosvětskou koketností: „Potěšení je na vnitřní straně stehén, tam ho cítím nejvíce.“

Odskočit si z dospělosti

Příběh, který nabízí *Slast* Marty Dzido, lze vykládat různými způsoby. Buď jako odběhnutí od prozaického, takzvané dospělosti života do něčeho nespoutaného, o čem ale dobře víme, že není uzpůsobeno k dlouhodobějšímu přežívání. Anebo z této novely možno vyčíst to, že lidé v dospělosti narazí na určitou zeď a přes ni se už nedostanou, cesta nevede pořád dál a náhle končí, tak nezbyvá než se vrátit a možná zjistit, že první volba nebyla náhodná, ale ta správná. Ovšem zamlada to člověk nevidí. Nebo si myslí, že toho má ještě spoustu před sebou – většího a lepšího –, což však mnohdy bohužel nebývá pravda...

Nebudeme se tedy tvářit, že *Slast* je nějakým přelomovým literárním dílem. Nicméně Marta Dzido v této novele nabídla otevřenost a snahu o nemilosrdnou upřímnost, a to navíc v nerozteklém, nepovídaném tvaru utlé prózy. Což je nekonec počin, jenž může čtenáře vpsledku oslovit více než cosi umělecky převratného.

Divokost a tekutost lásky, která přetrvala léta a vrátila se se stejnou nespoutaností, dokázala polská autorka spoutat do působivé novely, jež může díky tomu, jaké je její ústřední téma, upoutat i ty, kteří normálně nečtou. A to přesto, že *Slast* nenabízí žádný atraktivně košatý příběh. Její přitažlivost je v něčem jiném. Říká to, co se mnozí z nás bojí přiznat a vyslovit. A navíc to říká tak, jak by to uměl zformulovat jen málokdo z nás.

KNiha TÝDNE

Slast

Marta Dzido

V překladu Anny Plasové vydalo nakladatelství Dokořán, Praha 2019. 130 stran.

